

fu<|>len e floxren e *ramen* los arbres» (*Merav*, Ag. 1, 139). Encara és ben viu a l'Alta Catalunya en el sentit intr. d' «treure, llevar rama»: a l'Alta Osona hi havia un arbre i indret famós anomenat «El Roure Segador», nom que a Sta. Eulàlia de Riuprimer m'explicaven per un roure que hi havia que no *řamãba* mai fins al juny, quan apareixen les colles de segadors (1936). Costa de comprendre i d'explicar el sentit en què apareix en el *Decam* català, aplicat als raigs del sol ponent. «Finida la novella, e lo sol comensat ja a *ramar* e anar a la posta, la Reyna --- tirant-se la corona del cap, la mès a Pàmphilo ---» x, § 10, 548.7, trad *intepidre*; potses es tracta d'una afèresi de *e(s)ramar* per *DERRAMAR* (/des-), que des del sentit de 'escampar-se l'aigua d'una sèquia' passà a 'dissipar-se', una altra mena de rajar.

Pertanyent al sentit material, es troba també *ramat*, *ramada*, sigui com a mer adj. participi, de *ramar*, *enramar*, sigui substantivat, però aplicat a brancom. Per a «*enramar la ramada*» (1310), veg. infra; «domibus meis quas habeo apud *ramatam* ville Vici», doc. de 1262, i ja «in villa Vici, in calle de *ramata*» a 1256 (CaCandi, *MiscH:Cat* II, 365) Adj. *ramadet aplicat a les celles llargues i ombradisses de bells ulls esqueixats: «Montanyes regalades / --- / N'hi ha ura donzelleta --- / ten les dents boniquetes, / la boca de pinyó, / les celles *ramadetes*, / l'ull negre y matadò», versió recollida a la zona Jonquera/Vallespir (Bosch de la Tri, *Misc Folk* Aràbia, 14). «Pi que té més *ramada* que tronca» Portell de Morella (vol. II, 192a6)

Però tant el substantiu *ramada* [1328] com *ramat* [2.ª meitat S. XIV; bearn. i arag., 1279] s'han convertit en mots cabdals de la llengua, en el sentit d'aplec o massa de bestiar. Es tracta d'una comparació ben natural entre gent que, al més sovint, eren alhora tant bosquerols com pastors; comparació que es va repetir en bastantes llengües afins de la nostra: it. *branco* 'escamot, ramat' (/BRANCA), cast i port *vara de cerdos* 'escamot', cast. *hato* 'ramadet' pròpiament 'paquet d'objectes', ESCAMOT (oc *escabot*) pròpiament 'cabdell', i el mateix cast. REBAÑO (abans *rabaño* i en algun lloc *ramaño*) sembla tenir un origen paral·lel (cf. *devesa i mas de Rabanya*, 1560, a l'Alta vall de Camprodon, DECH IV, 809, n. 4)3

«Hagen penyorat una *ramada* de moltons ---», doc. de 1328, en el *Llibre de Privilegis* d'Uldecona (p. 37); «per cascuna *ramada* pac 5 solidos» a. 1344 (BABL) «*Ramada* de bestiar menut: grex; *ramada* de qualsevol cosa: agmen; *ramada a ramada*: gregatim» en el Nebrixa català; «Lo pastor esperimentat no triarà per a poblar la sua *ramada* sinó los anyells més robustos», MAGUSTÍ (*Agr del Prior*, 1617, 173); «Vòs-me'n tocà la sardana? / No pot ser, Mare de Déu, que tinc sola la *ramada*» (MilàF, *Romillo*, 21; versió pòstuma en Pujol-Puntí, 16).

Agradava a Verdager la variant femenina: «los todons baxen a *ramades*» (abans de 1866, O C, *Pop* XXIX, 190.9f.); en l'esborrall de l'*Atl.* de 1867: «Jo 'l seguia ab la lira, vers mos infants girada: / plavia'm ay! de veure'ls, pels cirers enfilats, / péixer branques

tendroses, y fulla, a la *ramada* / y ab los cans cabusar-se pel pla, entremaliats» (VI, 16c) A RABADÀ n'he citat casos en la versió definitiva de l'*Atl.* (I, 40d) i *Canigó*

Ramada és propi sobretot de les comarques pirinènques i pre-pirenaiques, més que no *ramat* (cat central i més al S, si bé sense exclusió): «M'ha semblat veure al Fort-Farell quan, d'un cop de puny, obria 'l creny de la Portella, per passar-hi les *remades* del seu senyor», MrnVayreda (*Sang Nova* v, ix, 418); «hi passa la *ramada*» Alt Lluçanès (Lluçà, 1964) La *jaça de la Ramada* sota la Portella de Vallmanya (*Canigó*, 196) També en parlars occidentals, que mostren clarament el vocalisme *řa-*: «Puiaven a Sr. Roc i beneïven la vacada i la *řamãda*» (doncs, bestiar menut, no bovins), Mont-ros de Flamicell; «Als Cimidiris hi paran las *řamãdas* i se hi quedan i . », ribag.

Ramat. ja força usat per Eiximenis: «lop rabat, qui del començament del món ençà, per si e per los seus, havia esvahides les ovelles del *ramat* de Jesucrist», *Libre dels Àngels*, 75; «veda la Scriptura tota mala companyia --- qui posa per regla que 'una sola pecus inficit omne pecus', ço és: que axí com, en un *ramat* de bestiar, una sola bèstia tinyosa fa totes les altres tinyoses, axí és en tota companyia, que un mal hom és dispòsit a corrompre tots los altres», *Terç* (§ 126, NCI II, 43 16); «Deya Sanctus Paulus que los detractors són cans del *ramat* e de la cabana del diable, car no soferen que Déus ne prena o n'arrap una ovella, que no ladren contra Déu --- fins que --- la tornen al diable», *Terç*, 370

En docs. d'E Mj.: «bestiar menut, axí com cabres e ovelles --- pac, per cabeça, un diner tto en 60 cabeces --- e de 60 amunt, sia dit *ramats*». «La ovella que era perduda --- és estada retornada al *remat* en los muscles del pastor», BOLIVER (*Excitatori*, 21); «yo no ls tenia per dignes de posar-los ab los cans del meu *ramat*», «de gran secada tota la erba era cremada, les bèsties ajustaven-se a *ramats*», StVicentF (*Serm* I, 269 30; *Quar.*, 258.35) «A *ramats*: gregatim; *ramat* de bestiar menut ---; abans *ramat* de bous --- *ramat* de cavalls---», OPou (*TbPu*, 40).

Ramat és el mot d'ús general en tot el domini lingüístic, en uns llocs amb més extensió, en alguns pocs amb escassa: des de les Corberes («hi metien un *řamãt*» Vingrau), pel Capcir («la jaça del *ramat* o *ramada*», un *řamãt* és més gran que un escabot» Formiguera, 1960), a l'Alt Pallars (un *řamãt* o *r* de bestia a Tor, Àreu, Tavascan). Segons observa AMÁlcover, entre els pastors de llana de Manacor és poc usat en el sentit propi (BDLC VII, 56) Des dels Ports de Besit fins més enllà de Morvedre minva molt l'ús de *ramat* a profit de RABERA, si bé enlloc no és mot desusar, i des del Xúquer i muntanyes d'Alzira reprèn *řamãt* fortament (dalt a Barx, país ben conservador, és RABERA el que no és conegut), 1962.

Ramat a l'Edat Mitjana no fou exclusiu del català. En gascó pirinenc s'ha mantingut més a menys (amb la pròtesi de *a-* que és forçosa en gascó davant *r-*), des de la Vall d'Aran al Bearn: i allà ja el trobem, en